

6

Η ΠΙΣΤΗ ΣΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Σκοπός αυτής της διδασκτικής ενότητας είναι:

- Να γνωρίζετε την έννοια της πίστης και της επιστήμης και τις διαφορές τους.
- Να συνειδητοποιήσετε ότι πίστη και επιστήμη μπορούν να συνυπάρχουν στη ζωή των ανθρώπων.

1. Εβρ. 11,1

«Ἔστι δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων».

Πίστη σημαίνει σιγουριά γι' αυτά που ελπίζουμε και βεβαιότητα γι' αυτά που δε βλέπουμε.

2. Ιακ. 2,17-18

«ἢ πίστις ἐάν μὴ ἔργα ἔχῃ νεκρά ἐστὶ καθ' ἑαυτήν. Ἀλλ' ἐρεῖ τις· σὺ πίστιν ἔχεις, κἀγὼ ἔργα ἔχω· δείξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου, κἀγὼ δείξω σοι ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν μου».

Η πίστη αν δεν εκδηλώνεται με έργα είναι από μόνη της νεκρή. Αλλά θα πει κάποιος: "Εσύ έχεις πίστη κι εγώ έχω έργα". Του απαντώ: "Δείξε μου τι λογής πίστη είναι αυτή χωρίς έργα! Εγώ μπορώ να σου αποδείξω την πίστη από τα έργα μου".

Α. ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Σχέση εμπιστοσύνης με το Θεό

Συχνά στην εποχή μας θεωρούμε ότι πίστη είναι η θεωρητική γνώση ή η αποδοχή κάποιων αφηρημένων θρησκευτικών αληθειών. Γι' αυτό και ακούμε ότι η πίστη δρίσκεται σε αντίθεση με την επιστήμη. Όμως, η πίστη πριν απ' όλα είναι ένα δώρο του Αγίου Πνεύματος και μια συνάντηση με το Θεό που μας αποκαλύπτεται και μας καλεί σε μια προσωπική σχέση μαζί του. Είναι μια συνάντηση που άλλοτε γίνεται αιφνιδιαστικά σαν αποκάλυψη του Θεού στον άνθρωπο και άλλοτε βαθμιαία σαν επίπονη και οδυνηρή αναζήτηση του Θεού από τον άνθρωπο. Η σχέση που δημιουργείται με τη συνάντηση αυτή είναι μια σχέση εμπιστοσύνης, παρόμοια με αυτή που έχει κάθε μικρό παιδί προς τους γονείς του. Ο ίδιος ο Χριστός μας έμαθε να προσευχόμαστε στον Θεό ονομάζοντάς τον "Πατέρα μας" ("Πάτερ ημών"). Αυτή η σχέση για να είναι πραγματική και υγιής, προϋποθέτει πάντα την ελευθερία του ανθρώπου και τη διάθεση για ταπείνωσή του μπροστά στο Θεό, ώστε να μπορεί να αφήσει ολόκληρο τον εαυτό του και τη ζωή του στα χέρια του. Μια τέτοια στάση από την πλευρά του ανθρώπου μεταμορφώνει σταδιακά όλη την ύπαρξη και τη ζωή του και έχει άμεσο αντίκτυπο στην εξωτερική του συμπεριφορά: η πίστη εκδηλώνεται πάντα με έργα αγάπης, αλλιώς είναι νεκρή.

Τι γνωρίζουμε για το Θεό μέσα σ' αυτή τη σχέση;

Όσο ζούμε στον κόσμο αυτό η σχέση μας με το Θεό δεν είναι ολοκληρωμένη. Είναι, όπως λέει ο Απόστολος Παύλος σαν να βλέπουμε τα πράγματα μέσα από καθρέπτη (Α' Κορ. 13,12). Μόνο με τον ερχομό της βασιλείας του Θεού θα γνωρίσουμε το Θεό πρόσωπο με πρόσωπο, όπως πραγματικά είναι. Πάντα, βέβαια, ο Θεός θα παραμένει ακατανόητος για μας και αχώρητος στο νου μας. Οι Πατέρες της Εκκλησίας μας επιμένουν σ' αυτό το σημείο: δε μπορούμε, ούτε θα μπορούσαμε να μάθουμε τίποτα για το απύθμενο βάθος του Θεού, για την ουσία του. Ο Θεός, όμως, αποκάλυψε τον εαυτό του στους ανθρώπους μέσα στην ανθρώπινη ιστορία. Φανέρωσε τον εαυτό του

στον Αδραάμ, στο Μωυσή, στον ισραηλιτικό λαό και στη συνέχεια με το πρόσωπο του Χριστού σε όλους τους ανθρώπους. Με τις ενεργειές του για τον κόσμο και για τον άνθρωπο, ενέργειες που είναι κατανοητές ("μεθεκτές") σ' εμάς, δεν άφησε τον εαυτό του άγνωστο και κρυμμένο. Επιπλέον, και ακόμα πιο σημαντικό, έγινε ο ίδιος ο Θεός άνθρωπος, για να μπορέσουμε εμείς να μοιάσουμε σ' Αυτόν. Έχουμε λοιπόν τη δυνατότητα να πούμε τι είναι και ποιες ιδιότητες έχει ο Θεός, χρησιμοποιώντας την Αποκάλυψη του ίδιου του Θεού, εικόνες και έννοιες γνωστές σ' εμάς και γνώσεις κάθε εποχής. Αυτό κάνει η καταφατική θεολογία με λέξεις, όπως Πατήρ, Υιός, Πνεύμα, ουσία, ενέργειες, πρόσωπο, αγάπη, δικαιοσύνη κ.τ.λ. Παρόλα αυτά, αυτή η γνώση μας για το Θεό είναι μερική και ανθρωποκεντρική. Επειδή ο Θεός είναι διαφορετικός από τον άνθρωπο, αυτό που πραγματικά μπορούμε να πούμε γι' Αυτόν είναι τι δεν είναι ή να μιλήσουμε γι' Αυτόν με έννοιες που δεν είναι παρμένες από τη δική μας πραγματικότητα (π.χ. αόρατος, πανάγαθος, αιώνιος, πανταχού παρών κ.α). Αυτό κάνει η αποφατική θεολογία.

Οι δύο αυτές μορφές θεολογίας, καταφατική και αποφατική, συμπληρώνουν η μια την άλλη και μας λένε τι μπορούμε να γνωρίσουμε για το Θεό. Ο μόνος όμως τρόπος να γνωρίσουμε το Θεό και όχι κάτι για το Θεό είναι η προσωπική σχέση εμπιστοσύνης με Αυτόν, που δε μας δίνει κάποιες επιστημονικές, φιλοσοφικές ή ψυχολογικές αντιλήψεις για το Θεό, αλλά "ανοίγει" τον εαυτό μας για να δεχθεί μέσα του το Θεό με τα μυστήριά του και με τη θεία Χάρη του. Έτσι ο καθένας μας, ανάλογα με τις δυνατότητές του, την πνευματική του άσκηση, την ταπείνωση και την προσευχή του, αξιώνεται να συνδεθεί άμεσα με τον Θεό, να ζει την παρουσία του και αυτή να τον μεταμορφώνει.

Β. ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Στους προηγούμενους αιώνες με την αλματώδη ανάπτυξη των φυσικών επιστημών και τις εκπληκτικές τους δυνατότητες κάποιοι πίστεψαν ότι η επιστήμη θα μπορούσε να αντικαταστήσει τη θρησκεία και να απαντήσει σε όλα τα ερωτήματα του ανθρώπου. Άλλα μάλιστα ισχυριζόνταν ότι η επιστήμη έρχεται σε αντίθεση με την πίστη, αφού η τελευταία στηρίζεται σε δόγματα, ενώ η πρώτη στην παρατήρηση, το πείραμα και το μαθηματικό λογισμό. Στην εποχή μας διαπι-

στάθηκε, όχι μόνο η αδυναμία της επιστήμης να απαντήσει σε όλα τα προβλήματα του ανθρώπου, αλλά και το ότι δημιούργησε κι ένα σωρό άλλα. Πολλές επιστημονικές θεωρίες που θεωρούνταν ατράνταχτες καταρρίφθηκαν και αφού υποχώρησε ο φανατισμός και οι προκαταλήψεις, επικράτησε η άποψη ότι, θρησκεία και επιστήμη είναι δυο παράλληλες όψεις του ανθρώπινου πνεύματος που μπορούν να συνεργάζονται ως ένα σημείο και από κει και πέρα οι δρόμοι τους να χωρίζουν.

Σχέσεις θρησκείας και επιστήμης

Για να γίνει αυτό χρειάστηκε να αναθεωρηθούν κάποιες λαθεμένες αντιλήψεις:

- Το "πίστευε και μη ερεύνα", που υιοθετήθηκε από κάποιους χριστιανικούς κύκλους δεν έγινε ποτέ καθολική χριστιανική αλήθεια. Άλλωστε τα δόγματα της Εκκλησίας δεν ταυτίζονται με την ανελευθερία, την έλλειψη κριτικού πνεύματος και την αυταπάδεικτη αυθεντία (δογματισμός). Αντίθετα, στηρίζονται στη ιστορική εμπειρία της Εκκλησίας για το Χριστό, είναι κοινή πείρα όλων των πιστών, επηρεάζουν όλη τη ζωή του ανθρώπου, γίνονται πάντα αποδεκτά με την πίστη που αναπτύσσεται μέσα στα πλαίσια της ελευθερίας και αποτελούν το σύνορο-όριο ανάμεσα στη γνήσια και στη λαθεμένη πίστη (αίρεση), χωρίς όμως να εξαντλούν όλη την αλήθεια.
- Η επιστήμη με βασική της αρχή την αμφιβολία, επειδή ερευνά με βάση τη λογική τον αισθητό κόσμο για να προσφέρει με αντικειμενικό τρόπο τη φυσική γνώση, είναι από τη φύση της πεπερασμένη και διαρκώς μεταβαλλόμενη. Δεν μπορεί συνεπώς με τις αρχές και τις προϋποθέσεις της να αναφέρεται στον υπεραισθητό κόσμο και να προσπαθεί να δογματίσει για θέματα πίστης και ελευθερίας.
- Η ζωντανή πίστη δεν έρχεται σε αντίθεση με το λογικό του ανθρώπου, ούτε αποτρέπει την έρευνα για τις ιστορικές συνθήκες κάτω από τις οποίες διαμορφώθηκαν και διαδόθηκαν τα δόγματά της. Άλλωστε οι ιστορικές πηγές για το πρόσωπο του Χριστού, αλλά και οι ίδιες οι πληροφορίες της Βίβλου, έγιναν αντικείμενο μακρόχρονης και επίπονης έρευνας και από θεολόγους και από επιστήμονες. Αυτό το γεγονός δεν ενόχλησε ποτέ την Εκκλησία. Αντίθετα, όταν αυτό γινόταν με αντικειμενικότητα, το επιδίωξε και το υ-

ποστήριξε. Υπήρξαν, δέδαια, και περιπτώσεις που έγινε εκμετάλλευση της πίστης ή ακόμα χειρότερα εμπορευματοποίησή της.

- Κάποιες φορές, ιδιαίτερα στο παρελθόν, υπήρξε έντονος ο πειρασμός ανάμεσα σε κάποιους επιστήμονες να θεοποιηθεί η επιστήμη, να μετατραπεί δηλαδή στην ουσία σε πίστη και να παραμερίσει τον Θεό από τη ζωή των ανθρώπων. Υποστηρίχθηκε ότι ο Θεός δεν υπάρχει, εφόσον δε μπορούμε να αποδείξουμε επιστημονικά την ύπαρξή του. Οι απροκατάληπτοι όμως επιστήμονες παρατήρησαν ότι, όπως δεν μπορούμε να αποδείξουμε επιστημονικά την ύπαρξη του Θεού, έτσι δεν μπορούμε και να την αποκλείσουμε.

Πίστη και γνώση

Η θρησκευτική πίστη είναι μια δεδαιότητα για μια αλήθεια, όπως είναι ο Θεός, του οποίου όμως η ύπαρξη δεν αποδεικνύεται με λογικά επιχειρήματα, αλλά διώνεται στην καρδιά του ανθρώπου. Γι' αυτό το λόγο είναι ολοκληρωτική και σταθερή, χωρίς όμως να οδηγεί σε φανατισμούς και μισαλλοδοξία. Ο πιστός άνθρωπος αποδέχεται ελεύθερα αυτό που δεν γνωρίζει με τη λογική του. Αυτό, όμως, είναι και το μεγαλείο της πίστης. Ενώ η γνώση γίνεται υποχρεωτικά δεκτή από όλους τους ανθρώπους και περιορίζει έτσι την ελευθερία τους (κάνεις δε μπορεί να αμφισβητήσει για παράδειγμα ότι το άθροισμα των γωνιών ενός τριγώνου είναι πάντα 180 μοίρες), η πίστη, αν γινόταν γνώση, θα δέσμευε το δικαίωμα του ανθρώπου να διαλέξει ανάμεσα στην πίστη και στην απιστία. Γι' αυτό, η πραγματική πίστη δε χρειάζεται σαν δεκανίκι τη γνώση, όπως υπενθύμισε ο αναστημένος Χριστός στο δύσπιστο Θωμά λέγοντάς του: "εσύ με είδες και με πίστεψες. Ευτυχισμένοι όμως είναι αυτοί που δε θα δουν και θα πιστέψουν" (Ιω. 20,29).

Πίστη και γνώση, επιστήμη και θρησκεία δε συγκρούονται, όταν η καθεμιά δεν υπερβαίνει τα όριά της. Ο πιστός, όμως, άνθρωπος δεν υπερτιμά την επιστήμη ούτε αρκείται μόνο σ' αυτήν. Εκεί που η επιστήμη και η γνώση φτάνουν σε αδιέξοδο, η πίστη και η θρησκεία συνεχίζουν την πορεία. Η συνεργασία τους, συνεπώς, είναι απαραίτητη για την πρόοδο και την ευτυχία του ανθρώπου. Αυτή τη συνεργασία έκαναν πραγματικότητα στη ζωή τους μεγάλοι άγιοι της Εκκλησίας μας όπως οι Τρεις Ιεράρχες, αλλά και πολλοί επιστήμονες διεθνούς κύρους, που υπήρξαν και πιστοί χριστιανοί.

ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ

- **Πίστη είναι μια σχέση εμπιστοσύνης με το Θεό, μια σχέση που αναπτύσσεται σε πλαίσιο ελευθερίας και ταπεινώσης.**
- **Μέσα σ' αυτήν τη σχέση ο Θεός αποκαλύπτεται στον άνθρωπο με τις ενέργειές του και ο άνθρωπος "ανοίγει" τον εαυτό του για να δεχθεί μέσα του το Θεό.**
- **Η επιστήμη και η θρησκεία δεν έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους, αλλά μπορούν να συνεργάζονται αρμονικά, όταν η καθεμιά αναγνωρίζει τα όριά της.**
- **Η πίστη από τη φύση της δε γίνεται γνώση, αφού η γνώση περιορίζει την ελευθερία του ανθρώπου να επιλέξει ανάμεσα στην πίστη και την απιστία.**
- **Στα πρόσωπα των αγίων της Εκκλησίας μας εναρμονίζονται με τον καλύτερο τρόπο η πίστη και η επιστήμη.**

ΕΧΟΥΝ ΣΗΜΑΣΙΑ ΑΥΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ;

1. Γιατί η πίστη δεν είναι μια αφηρημένη αλήθεια αλλά επηρεάζει όλη την προσωπικότητα και τη ζωή μου;
2. "Μαθαίνω" το Θεό όταν τονδέχομαι μέσα μου. Πώς μπορεί να γίνει αυτό;
3. Είναι απαραίτητο αυτό που πιστεύω να το αποδεικνύω στον άλλο ή μήπως το ότι δε μπορώ να το αποδείξω είναι και το μεγαλείο του; Γιατί;
4. Μπορεί ένας πραγματικός επιστήμονας να ανατρέψει την πίστη μου;